

IMPRESSIE

Nieuwsbrief van het Katholiek
Documentatie Centrum

Nr. 10
2012

Radboud Universiteit Nijmegen

TEN GELEIDE

De redactie van *Impressie* verheugt zich er over dat zij u op de valreep van 2012 weer een overvolle aflevering kan aanbieden. Er is over het afgelopen half jaar dan ook veel te melden, zo veel, dat er niet eens ruimte was om aandacht te besteden aan de tentoonstelling die wij organiseerden in het kader van de Maand van de Geschiedenis. Het thema daarvan was 'Arm en rijk', en de tentoonstelling belichtte dit onderwerp vanaf de oprichting van de Sint Vincentiusvereniging tot De Arme Kant van Nederland. Sorry, collega's.

Wat bieden wij u dan wel? Allereerst een bijdrage over de presentatie in Rolduc van het gedigitaliseerde archief van de W.H. Nolens.

Vervolgens konden wij natuurlijk ook niet voorbijgaan aan de verschijning van het boek *Aan plaatsen gehecht. Katholieke herinneringscultuur in Nederland*. Maar veel aardiger is natuurlijk het feit dat we twee bijdragen konden opnemen van gebruikers van het KDC. Leo Ewals liet zich inspireren door een eerdere KDC-tentoonstelling over de zoeaven en haalt één van hen, de Nijmegenaar Willem Driessen, voor het voetlicht. Vilan van de Loo houdt zich al langere tijd bezig met de schrijfster Marie Sloot, beter bekend onder haar pseudoniem Melati van Java. Die correspondeerde langdurig

met de katholieke journalist Jan van der Lans en de auteur legt die correspondentie onder de loep. Met de feestdagen in het vooruitzicht is de redactie al weer bezig met een volgende aflevering van *Impressie*: een extra nummer dat geheel gewijd zal zijn aan

de digitaliseringsactiviteiten van het KDC. Maar vooralsnog is het december, en wenst de redactie u namens alle medewerkers van het KDC een Zelig Kerstfeest toe, mooie feestdagen en een voorspoedig begin van 2013.

December 2012
De redactie

MODERNE KUNST

De bekende cartoonist Fred Marcus placht kloosterzusters altijd af te beelden met van die grote witte kappen, waardoor horen en zien hen verging. Met hun kappen en vormeloze habijten krijgen zusters iets abstracts: ze zijn in een paar lijnen te tekenen. En als je aan 'abstract' denkt, denk je al gauw aan moderne kunst. Er is maar een kleine fantasiekronkel voor nodig om een aantal nonnen in elkaar te schuiven en zo een cartoon te krijgen als deze. De verrassing van deze cartoon zit hem natuurlijk in de confrontatie van de toeschouwers met kunstwerk en zuster – het afgebeelde echtpaar vertegenwoordigt ons, degenen die de cartoon bekijken. Ik zie een abstract monument, dat bij nader omzien niet zo abstract blijkt te zijn als ik dacht. Want ik kijk om en zie: het heeft benen en loopt.

De cartoon is zo'n vijftig jaar geleden getekend, en was toen zeker niet bedoeld als een eerbetoon aan de kloosterzusters. De grap zat hem, in de nadagen van het Rijke Roomsche Leven, in het voor iedere katholiek herkenbare visuele rijm van persoon en kunstwerk.

Nu, vijftig jaar later, vinden we dit door Marcus verbeelde monument waarachtig in werkelijkheid terug. In Tilburg staat sinds drie jaar een monument als eerbetoon aan de congregatie van de Tilburgse Zusters van Liefde. Het kunstwerk is getiteld 'Zusters in Staal'. We zien drie zusters in lange, zwarte habijten met witte ronde kappen. Wat minder hoekig misschien, maar ook zij zijn in een paar lijnen te tekenen. Maar de zusters zijn uit Tilburg vertrokken. Het kunstwerk rijmt niet meer.

Wiek

NOLENS DIGITAAL

Willem Hubert Nolens (1860-1931) priester en politicus, werd in 1896 Tweede Kamerlid, gekozen door het district van zijn geboorteplaats Venlo. In 1910 werd hij voorzitter van de RK Kamerclub – de katholieke fractie in de Kamer – en domineerde vanaf dat moment de katholieke én de landelijke politiek.

Staatsmijnen

Dit is de Nolens die wij het best kennen, de onvermoeibare, ondoorgrondelijke staatsman. Hoe belangrijk Nolens daarvoor en daarnaast voor Limburg is geweest weten helaas maar weinig mensen. Vooral voor de mijnen en de mijnwerkers heeft Nolens onnoemelijk veel gedaan. Nolens was een groot voorstander van exploitatie van de Limburgse kolenmijnen door de Nederlandse staat in plaats van door particuliere maatschappijen. Men wist dat Limburg rijk was aan steenkool, maar er gebeurde nauwelijks iets mee. Meteen bij zijn aantreden in de Tweede Kamer maakte Nolens zich sterk voor ontginning van staatswege. 'Een land, dat zijn natuurlijke bronnen niet weet te gebruiken, bewijst dat het deze niet waard is', aldus Nolens.

Het Wetsontwerp tot Exploitatie van Staatswege van de Mijnen in Limburg werd in 1901 met grote meerderheid goedgekeurd. Het was het eerste succes van de politicus Nolens.

De rococozaal van de abdij Rolduc is gereed gemaakt voor de presentatie van het Nolensarchief

Mijnwerkersorganisaties

Maar het was ook een succes voor de Limburger Nolens. Hij zag goed dat de welvaart van Zuid-Limburg van deze ontginning afhankelijk was. En hij hield de vinger aan de pols: hij was actief lid en vele jaren voorzitter van de Mijnraad, adviesorgaan van de overheid. Maar tegelijk realiseerde hij zich dat het werk in de mijnen zwaar was. Hij wierp zich op als verdediger van de belangen van de mijnwerkers, maar wel voor zover dat nodig was. Evenals Ariëns na hem

stimuleerde hij de zelforganisatie van de mijnwerkers. Hij kwam vele zondagmiddagen speciaal uit Den Haag om de mijnwerkers te helpen met het oprichten van vakverenigingen, de conceptstatuten al in zijn binnenzak: 'Er bestaat te (gemeente)..... eene Vereeniging van Katholieke Mijnwerkers onder den naam "Katholieke Mijnwerkersvereniging te (gemeente of gehucht)".... Overigens kwam in concept-artikel 2 wel een aap uit de mouw: lid 1 vereiste 'de bevordering van het godsdienstig en zedelijk welzijn harer leden', en pas lid 2 handelde over 'de verhooging van hunne stoffelijke welvaart en hun steun in stoffelijken nood'. Dat was de toen gebruikelijke volgorde.

Mijnhistorie

Het lag dan ook voor de hand om op 28 september 2012 naar Rolduc (Kerkrade) te gaan voor de presentatie van het gedigitaliseerde archief van Nolens. Het digitaliseringsproject, uitgevoerd in opdracht van het KDC, was begroot op ruim € 20.000,--. Voor de fondswerving werd een aparte stichting opgericht, waarvan de naam niets aan duidelijkheid te wensen overliet: de Stichting bevordering behoud en presentatie archief Dr. W.H. Nolens. Belangrijkste subsidiegever werd de Stichting Behoud Mijnhistorie. En inderdaad, wie in Nolens' archief zoekt op 'mijn*

(alle woorden die met 'mijn' beginnen) vindt archiefstukken over bijvoorbeeld de Mijnraad, mijnwerkersbonden en arbeidsvoorwaarden in de mijnen, vaak ruimschoots door Nolens voorzien van handgeschreven commentaar. Digitalisering van het archief maakte het mogelijk niet alleen de beschrijvingen van de archiefstukken, maar ook alle archiefstukken zelf via internet te raadplegen.

Presentatie

Voor de presentatie had de stichting-met-de-lange-naam gekozen voor de mooie rococozaal van Rolduc. Tom van der Aalst, oud-archivaris van het Streekarchief Land van Heusden en Altena, en Eric Lemmens, medewerker bij de Provincie Limburg, zetten daar samen de betekenis uiteen van Nolens voor Nederland, maar vooral voor Limburg. Zij hadden speciaal voor deze gelegenheid een brochure hierover samengesteld: *Een [hernieuwde] kennismaking met Willem Hubert Nolens. Zijn betekenis voor Limburg en Nederland*. Saillant persoonlijk detail: Tom van der Aalst was zijn carrière in het archiefwezen begonnen bij het KDC met het samenstellen van de inventaris van Nolens' archief – en nu sloot hij diezelfde carrière af met datzelfde archief.

De website van het Nolens-archief werd geopend door de welsprekende gouverneur van Limburg, Theo

Veertigjarig priesterfeest van Nolens. Achter Nolens zijn borstbeeld, dat tegenwoordig op de leeszaal van het KDC staat (collectie KDC)

Bovens, die als van-huis-uit-historicus het resultaat van het project op zijn waarde wist te schatten. Het officiële gedeelte van de bijeenkomst werd besloten met een korte toelichting op het digitaliseringsproject door het hoofd van het KDC, en een demonstratie van de website en de zoekmogelijkheden door KDC-archivaris Ramses Peters.

Belangstelling

De belangstelling voor de presentatie was groot. Onder de aanwezigen waren veel Limburgse oud-politici en oud-vakbondsmensen, de oud-gouverneur J. Kremers en Europarlementariër Ria Oomen-Ruijten. Een speciale vermelding verdient de aanwezigheid van Piet

van Zeil, de laatste voorzitter van de Katholieke Volkspartij en oud-burgemeester van Heerlen, die met veel genoegen hier één van de vele door hem geïnitieerde KDC-projecten gerealiseerd zag. De belangstelling bleef echter niet beperkt tot Rolduc en deze presentatie. Op 29 oktober daarna presenteerde Ramses Peters op verzoek van het Gemeentearchief Venlo nogmaals de mogelijkheden van de Nolens-website als onderdeel van een speciale Nolens-avond in Nolens' geboorteplaats.

Lodewijk Winkeler

Website: www.digitaalarchiefnolens.nl
Hier is ook de pdf van de genoemde brochure te downloaden.

EEN VRIENDSCHAP IN BRIEVEN

Marie Sloot en Jan van der Lans

Zij publiceerde als Mathilde in de *Katholieke Illustratie*, als N3 in *Het Dompertje*, onder de naam Melati van Java schreef ze Indische romans en als Max van Ravestein snoeiharde katholieke boeken. Weinigen wisten wat zij werkelijk dacht en voelde. Er was er één, aan wie zij dit alles wel vertelde. Gedurende tientallen jaren, vanaf 1883 tot in 1927, correspondeerde ze met de journalist Jan van der Lans. Haar brieven aan hem liggen in het KDC.

Marie Sloot (collectie Vilan van de Loo)

Succesvol auteur

Toen ik die brieven las, begreep ik pas iets van wie Marie Sloot (1853-1927) werkelijk geweest moet zijn. En dat terwijl ik al jaren in de ban was van deze bijzondere vrouw. Ze was voor zover bekend de eerste Indische romanière van Nederland, en zeker de eerste Indische vrouw die zulke grote literaire successen boekte. De ene bestseller na de andere, leven van de pen in een tijd dat zo iets voor vrouwen zeer moeilijk was, en in 1893 een van de vrouwen die

uitgenodigd werden om lid te worden van de deftige Maatschappij der Nederlandse Letterkunde, tot dan een mannenclub. Marie Sloot was uitzonderlijk, op vele manieren.

Correspondentie

Van de correspondentie tussen haar en de journalist Van der Lans zijn

vrijwel alleen haar brieven bewaard gebleven. Hij was er zuinig op. Het enige van zijn hand is een kladversie van de condoleancebrief wanneer zijn penvriendin dood is. Dat is in 1927. Daarvoor moet hij een ontelbaar aantal brieven en ansichten hebben verstuurd, die waarschijnlijk volgens de wens van Marie, allemaal vernietigd zijn. Een groot gemis. Maar het had erger kunnen zijn, want Marie lijkt er soms op te zinspelen dat haar

brieven in de vergetelheid thuishoren. Op 4 april 1896 schrijft ze: "Ik hoop toch niet dat ge later als ik dood ben mijn brieven zult publiceren. Gij zijt de eenige aan wien ik mij in correspondentie een weinig laat gaan, maar ik heb anders een hekel aan brieven schrijven."

Temperament

Al lezende in de brieven van Marie kan men zich de sfeer van de antwoorden indenken. Want Maries

temperament lijkt aanzienlijk groter te zijn geweest dan dat van Jan. Zij kan vals zijn, uithalen, cynisch zijn en spotten. Het vuurtje van de woede werd kennelijk niet aangewakkerd; een brief of wat later is zij weer kalm. Slechts één keer moet hij boos zijn geweest, en dat was toen hij twijfelde aan haar vriendschap. Op 9 februari 1899 pent Marie hem een lange brief terug: “Hoe komt gij op ‘t idee dat ik niet gaarne correspondeer met u, mij dunk het, wij hebben het zeventien jaar lang gedaan en ik van mijn kant ten minste steeds met plezier. Ik meende zelfs, dat het genoeg en wederkeerig was en gaarna beken ik steeds wat gij schrijft, hartelijke, waarderende tegemoetkoming aan u te hebben [...]”.

Zakelijke banden

De vriendschap was ten dele ook zakelijk: Marie schreef in tijdschriften waar Van der Lans het bewind over voerde, zij wisselden informatie uit over honoraria die uitgevers bereid waren uit te keren (Van der Lans publiceerde ook o.a. poëziebundels) en zij roddelden over de bekende en onbekende figuren in de katholieke wereld. Altijd deed Marie de groeten

van “de vrouw”, haar vriendin Lina. Van der Lans was de eerste aan wie ze haar manuscript *Bij Ons* had voorgelegd, dat in 1908 werd gepubliceerd onder het pseudoniem Max van Ravestein. Hij vond het goed. Toen durfde ze het aan, en met deze roman begon ze - voor de zoveelste keer - aan een nieuw oeuvre. Maar dit was het verschil:

bijna niemand wist dat de katholieke mej. M. Sloot er de schrijfster van was.

Overlijden

De laatste jaren klaagde Marie steeds vaker over haar gezondheid. Ze had dan ook hard gewerkt. Waarschijnlijk schreef ze een kleine honderd boeken en een veelvoud aan artikelen, essays, recensies en reacties. Daarbij was ze ook nog eens actief in de Roomse vrouwenbeweging en

vervulde ze een belangrijke rol in de Vereeniging ter Bescherming van Roomse Meisjes. Het was een druk leven, dat zijn tol eiste. In 1927 overleed ze plotseling tijdens een vakantie in Noordwijk aan Zee. Lina stierf een paar maanden later. In alle kranten verschenen artikelen die het verscheiden van de romanière betreurden. Haar grote literaire verdiensten werden genoemd, haar betekenis in de katholieke

J.R. van der Lans
(collectie KDC)

J.R. van der Lans onderhield blijkbaar meer banden met Indië. In het KDC bevindt zich een foto waarop hij een toespraak houdt voor militairen in KNIL-uniform (collectie KDC)

emancipatie, haar filantropische werk. Maar niemand, misschien zelfs Lina niet, kende haar zoals zij zich in haar letterkundige arbeid heeft willen laten zien, en zoals vooral uit de brieven aan Van der Lans blijkt. Zij was vóór alles een dochter van Indië, haar geboorteland waarvan zij zo hield. En hij wist dat. In het *Liber Amicorum* schreef hij treffende regels, waarvan hier alleen de laatste strofe geciteerd wordt:

“Melati heet die bloem, op Java’s
boom ontsproten,
Waar de opgetogen blik

bewonderend op straat,
Als ‘t beeld der kwistige Oost in
Hollands lettergaard.”

Vilan van de Loo

Vilan van de Loo werkt aan een dissertatie over Melati van Java en doet onderzoek naar Indische, Indonesische en Hollandse vrouwen die schreven over Nederlands-Indië.

Damescompartiment.nl
MelatiVanJava.nl (portal)

EEN PAUSELIJK ZOUAAF

Willem Driessen uit Nijmegen

De presentatie van het KDC over de pauselijk zouaven herinnerde me aan het karakteristieke portret van de Nijmeegse zouaaf Willem Driessen dat al meer dan een halve eeuw te bewonderen is in de benedenbar van het Kolpinghuis te Nijmegen. Wie was Willem Driessen en hoe kwam dat portret daar?

Levensloop

Willem Driessen werd geboren in Nijmegen in 1842. Op 24 november 1866 vertrok hij als pauselijk zouaaf naar Rome, vocht onder luitenant-kolonel De Charette en werd op 11 december 1867 bevorderd tot korporaal. Hij vocht mee in de beroemde veldslag bij Mentana, waarvoor hij werd onderscheiden met het zilveren Mentana kruis. Bovendien ontving hij een gouden medaille voor zijn hulp bij het blussen van de brand in de San Lorenzokerk te Rome en tot slot kreeg hij van paus Leo XIII de bronzen herinneringsmedaille Bene Merenti.

In 1868 keerde Driessen gelauwerd terug naar Nederland, woonde eerst in Arnhem maar vestigde zich omstreeks 1911 weer in zijn geboortestad Nijmegen. Hij koesterde zijn verleden als zouaaf. Hij vervulde tot zijn dood een bestuursfunctie in de Zouaven-broederschap Fidei

et Virtuti en gaf acte de présence op vele katholieke manifestaties, zoals de Maria-omdracht en bedetochten in Brakkenstein en Heilig Landstichting. Nog op 83-jarige leeftijd liep hij aan het hoofd van de Nijmeegse Zouaven mee in de Zoete Lieve Vrouweprocessie in 's-Hertogenbosch.

Portret en portrettist

In 1925 poseerde hij voor zijn portret, in het pittoreske zouavenuniform, met zijn rode biezen en ceintuur en pofbroek. De basiskleur van zijn kostuum is echter niet het karakteristieke blauw, maar meer een grijzige tint. Waarschijnlijk is dat omdat Driessen zich nog eenmaal een nieuw zouavenkostuum had laten aanmeten, kennelijk in een iets andere tint. Op zijn borst prijken de drie medailles waar hij altijd trots op was.

De portrettist was de pas 20-jarige Nijmegenaar Wim van Woerkom

De slag bij Mentana op 3 november 1867 (Collectie KDC)

(1905-1998), die in augustus 1925 was afgestudeerd aan de lerarenopleiding van de Koninklijke School voor kunst, techniek en ambacht in 's Hertogenbosch. Nadat Driessen op 4 maart 1927 was overleden werd het portret ge-ëxposeerd bij 'Radio T', een bedrijfje dat een der zonen van Van Woerkom was begonnen in de Molenstraat 130, in een ruimte achterin de bekende levensmiddelenzaak van de familie. In mei 1930 werd het portret namens '50 Nijmeegsche jongens' geschonken aan de Katholieke Gezellen Vereniging, die dat jaar haar gouden jubileum vierde. Vanaf dat jaar is het dus in het Kolpinghuis gebleven, het activiteitscentrum van de KGV.

Van Woerkom zou nog een rijke carrière kennen. Hij werd in 1938 leraar aan de kunstacademie in Arnhem, hij heeft tientallen kerken

en profane gebouwen in Nederland verrijkt met glas-in-lood, hij maakte voor de Molenstraatskerk een prachtige kruisweg en is de portrettist van vele notabelen uit de Nijmeegse gemeenschap. Dit jeugdwerk doet zijn latere succes al vermoeden.

Leo Ewals, conservator atelier-museum Jac. Maris te Heumen

L.J.I.Ewals, 'Wim van Woerkom, 1905-1998, beeldend kunstenaar', *Biografisch Woordenboek Gelderland*, dl.6, 2007, p.143-145.

'Oud-Zouaaf J.W.Driessen', *De Gelderlander*, 5 maart 1927.

'De oud-zouaaf Willem Driessen', *De Gelderlander*, 11 maart 1927.

'Werk van een Nijmeegsch artist', *Provinciale Geldersche en Nijmeegsche courant*, 11 maart 1927. *De Gelderlander*, 12 mei 1930.

AAN PLAATSEN GEHECHT

De meesten van ons hebben wel eens een kaarsje opgestoken voor een Mariabeeld. Voor het beeld bijvoorbeeld van Onze Lieve Vrouwe Sterre der Zee in Maastricht. De Maastrichtse kapel van de Sterre der Zee zou je een 'plaats van herinnering' kunnen noemen, een plaats waar zich de katholieke Mariadevotie aan heeft 'gehecht'

Herinneringscultuur

Zo zijn er talrijke plaatsen in Nederland te vinden waaraan zich herinneringen hebben gehecht. Soms is dat heel duidelijk. Zo herinnert een standbeeld aan de persoon en daden van de uitgebeelde persoon. Het standbeeld van Schaepman in Tubbergen roept de herinnering op aan de priester-politicus Herman Schaepman (1844-1903), maar daaraan verbonden ook aan de opkomst van de katholieke politiek. Het standbeeld van bisschop Bekkers (1908-1966) in Sint Oedenrode zal bij menigeen spontaan de herinnering oproepen aan diens beroemde televisiepraatje in KRO-Brandpunt op 21 maart 1963 over geboortenregeling. Maar ook gebouwen kunnen herinneringen oproepen. Een mooi voorbeeld daarvan is de nu verlaten KRO-studio in Hilversum, waarvan exterieur en interieur zijn ontworpen om één en al katholieke geest uit te stralen. Zelfs

volstrekt lege ruimtes kunnen dat soms. Veel katholieken die station Den Haag Centraal verlaten en daar een leeg en verlaten Malieveld voor zich zien zullen nog wel eens terugdenken aan de Acht Mei Beweging, die hier in 1985 zijn eerste bijeenkomst hield.

Kapel van Onze Lieve Vrouwe Sterre der Zee in de jaren vijftig (collectie KDC)

Waar de blanke top der duinen

Het samenstellen van boeken over 'plaatsen van herinnering' is een beetje in de mode. In Frankrijk is de historicus Pierre Nora ermee begonnen. Hij redigeerde in 1984-1992 zeven dikke delen met Franse *lieux de mémoire*. De Nederlanders beperkten zich tot Niek van Sas' *Waar de blanke top der duinen* (1995) en vier delen getiteld *Plaatsen van herinnering* (2005-2006). Maar daar bleef het niet bij. In 2009 verschenen *Het gereformeerde geheugen* en *Herinnering en identiteit in het vrijzinnig protestantisme*. Een katholiek herinneringsboek kon nu niet meer uitblijven, vonden Jan Jacobs, emeritus-hoogleraar kerkgeschiedenis, Albert van der Zeijden, medewerker van het

Centrum voor Volkscultuur en Immaterieel Erfgoed, en Lodewijk Winkeler. Zij vonden maar liefst 45 auteurs bereid om 48 zorgvuldig geselecteerde herinneringsplaatsen te beschrijven. De omvangrijke beeldredactie nam KDC-AV-archivaris Ellen Brok op zich.

Resultaat is een lijvig boek waarin aandacht wordt besteed aan de plaatsen die hierboven al werden vermeld, maar ook aan minder vrolijke herinneringen: de moord in 1900 op het elfjarige Tilburgse meisje Marietje Kessels, het begraven van ongedoopte kinderen in ongewijde aarde, of de verwijdering van een te modern geachte kruisweg uit het kerkje van Wahlwiller.

Schuilkerken

Typisch plaatsen van herinnering zijn natuurlijk de vele schuilkerken

Voormalige
KRO-studio,
Hilversum (foto
Wikipedia)

*Grafjes van
ongedoopte
baby's, 1994
(fotoarchief De
Bazuin)*

die katholieke Nederland tot 1795 rijk was. Het lag voor de hand om als mooiste voorbeeld daarvan te kiezen voor de bekende Amsterdamse schuilkerk Ons' Lieve Heer op Solder (Museum Amstelkring). Dat heeft de redactieleden van het boek *Aan plaatsen gehecht. Katholieke herinneringscultuur in Nederland*, die verspreid over het hele land wonen, kennelijk geïnspireerd om te kiezen voor een centraal gelegen vergaderplaats, namelijk café Olivier in Utrecht – de voormalige (oud) katholieke schuilkerk Maria Minor. Het kon vervolgens niet uitblijven, dat ook de presentatie van het boek op 19 oktober 2012 plaatsvond in een voormalige schuilkerk, namelijk de Sint Gertrudiskapel naast de oud-katholieke kerk in Utrecht.

Het eerste exemplaar

De presentatie van *Aan plaatsen*

gehecht werd ten overstaan van een volle Gertrudiskapel ingeleid door redacteur Albert van der Zeijden. Hij legde zijn gehoor uit waarom we aan dit boek waren begonnen, en wat de achterliggende ideeën van de redactie waren bij 'plaatsen van herinnering'. Jos Palm, medewerker van het VPRO-programma *Andere Tijden* en auteur van het boek *Moederkerk. De ondergang van rooms Nederland* (2012) ging tegen de achtergrond van zijn eigen katholieke jeugd en de geloofsbeleving van zijn ouders op een persoonlijke wijze in op *Aan plaatsen gehecht*. Tussendoor brachten Jan Smeets en Roland Verstappen oude typisch katholieke sketches en liedjes van Toon Hermans, Pierre Kemp en Jules de Corte ten gehore.

Het eerste exemplaar van het boek werd door Jan Jacobs

Voormalige schuilkerk Sint Gertrudis (foto KDC)

overhandigd aan Pieter-Matthijs Gijsbers. Niet omdat hij oud-directeur is van het Bijbels Openluchtmuseum, tegenwoordig Museumpark Oriëntalis – ook al een herinneringsplaats in het boek – maar in zijn huidige functie als directeur van het Openluchtmuseum. Het leek de redactie een mooie gelegenheid om Gijsbers te vragen naar de bedoeling van zo'n museum. Het boek *Aan plaatsen gehecht* gaat immers over echte plaatsen, terwijl in het Openluchtmuseum losse panden uit hun plaatselijke context zijn gehaald en daar opnieuw zijn geplaatst. Met Gijsbers' argument, dat het in beide gevallen allereerst

gaat om cultuuroverdracht aan volgende generaties, kon de redactie van *Aan plaatsen gehecht* volmondig instemmen.

Lodewijk Winkeler

Jan Jacobs, Lodewijk Winkeler en Albert van der Zeijden (red.), Ellen Brok (beeldred.), *Aan plaatsen gehecht. Katholieke herinneringscultuur in Nederland*, Nijmegen: Valkhof Pers, 868 blz., ISBN 978 90 5625 370 7, €49,50

AANWINSTEN ARCHIEF

In de tweede helft van 2012 mochten we het volgende gevarieerde palet aan archieven op het KDC verwelkomen:

Jan Stuyt

Naast het Nederlands Architectuur Instituut mag het KDC zich nu ook eigenaar van een Stuyt-archief(je) noemen. Geen bouwtekeningen, wel knipsels, schetsen, studies en foto's. De twee dozen materiaal zullen binnenkort gescand worden en op de KDC-website te zien zijn.

Leerstoel Missiologie

Het KDC herbergde reeds de archieven van de Nijmeegse hoogleraren missiologie Arnulf Camps OFM en Alphons Mulders en van wetenschappelijk medewerker

Jan van Engelen. Met het archief van de leerstoel is extra materiaal van Camps, alsmede van de hoogleraren Frans Wijsen SMA en Rogier van Rossum SSCC en het Missiologisch Instituut aan de collectie toegevoegd.

J.J.W. IJsselmuiden

Bij de verbouwing van een voormalige woning van J.J.W. IJsselmuiden in Arnhem werd tussen de vloerplanken, door vocht en schimmel aangetast, een pak documenten gevonden dat ooit aan deze bijzonder actieve politicus toebehoorde. IJsselmuiden was onder andere wethouder voor de RKSP in Arnhem, Eerste en Tweede Kamerlid, lid van de Provinciale Staten en actief in tal van sociaal maatschappelijke organisaties. De aangetroffen papieren betreffen zowel zijn lokale als landelijke activiteiten.

*Een Indonesisch
echtpaar wordt
ontvangen op
het Missiologisch
Instituut van
de Katholieke
Universiteit*

Leden van de St. Adelbertvereniging op de landdag van 1964 (collectie KDC)

Sint Adelbert-Vereniging, afdeling Utrecht en omstreken

De Adelbertvereniging Utrecht en omstreken is ontstaan uit de oudere Utrechtse "Katholieke Club" (1917) en de Sint Adelbertvereniging afdeling Utrecht (1937). Beide verenigingen streefden naar de culturele verheffing van de leden. De afdeling is nog steeds actief en vierde onlangs het 95-jarig bestaan.

Th.J. Scholtes

Th.J. Scholtes (1915-2002) was priester in Sassenheim, Honselersdijk, Amsterdam, Beverwijk en Apeldoorn. Zijn preken uit de periodes 1942-1950 en 1971-1991 zijn overgedragen aan het KDC.

Familie Zuidgeest

Jan Zuidgeest schreef een vierdelige, niet gepubliceerde, geschiedenis over zijn door en door katholieke familie. Van dit werk, rijkelijk voorzien van foto's en gescande archiefstukken, is nu ook op het KDC een exemplaar aanwezig.

ZijActief Overijssel

Na ZijActief Noord- en Zuidholland is nu ook de oostelijke organisatie van katholieke plattelandsvrouwen in onze collectie vertegenwoordigd.

Diocesane Katholieke Schoolraad Breda

Naast de landelijke schoolraad behoort nu ook een diocesane schoolraad tot de KDC-collectie. Het betreft met name katholiek educatief

materiaal als onderwijsmethodes, maar bijvoorbeeld ook hongerdoeken en posters.

Onderzoeksarchief naar de Noord-Brabantse Katholieke Middenstandsbond

De eerste middenstandsbond De Hanze, R.K.Vereeniging van Neringdoenden in het bisdom 's-Hertogenbosch, werd in 1902 opgericht door de norbertijner pater J. *Nouwens*. Het binnengekomen archief, Katholieke Middenstandsbond, bisdom 's-Hertogenbosch [archiefnummer 313] bevat de data van het onvoltooide onderzoek dat prof. H.F.J.M. van den Eerenbeemt deed naar deze organisatie. Het KDC bezit reeds de archieven van de diocesane bonden van de bisdommen Breda en 's Hertogenbosch.

J.M. Visser en J. Visser

Na de succesvolle tentoonstelling en lezingen wederom nieuws rondom de zoeaven. De Alkmaarse neven Visser, beide Johan genaamd, vertrokken in 1866 naar Rome om te dienen in het pauselijk zoeavenleger. Beiden hielden een dagboek bij van hun Italiaanse belevenissen en schreven naar hun familie in Alkmaar. Deze dagboeken en correspondentie zijn via een familielid op het KDC terecht gekomen. Het archief is gescand en via de KDC-website te raadplegen.

A.A. van Nijnatten

A.A. van Nijnatten

Het kleine persoonsarchief van de latere luitenant-generaal A.A. van Nijnatten (1880-1948) bevat met name materiaal van de Algemeene Rooms-Katholieke Officierenvereeniging uit de beginjaren dertig, onder andere correspondentie met toenmalig voorzitter baron van Voorst tot Voorst, ledenlijsten en statuten.

Correctie Impressie 9 (2012)

Pag. 1 : bijschrift afbeelding.

Hier staat *'De missiezusters van de H. Franciscanessen.....'* dit moet natuurlijk zijn :

"De missiezusters Franciscanessen van de H. Antonius....."

*De buiten-
spreekkamer
van het
slotklooster
van de karme-
litessen in
Drachten,
getekend door
zuster Martina
en haar broer
Frits van der
Meer*

AANWINSTEN BIBLIOTHEEK

De hemeldeur op een kier Zuster Martina OCD, kluizenares – kunstenaar.

Zuster Martina (Bertha Ida van der Meer, 1906-2001) was een gepassioneerde bewoonster van het klooster van de ongeschoeide karmelietessen in Drachten. Zij was een getalenteerde vrouw die na de opheffing van de tralies in 1969 op zoek ging naar medestanders om een klooster van kluizenaresen op te richten. Toen dit niet wilde lukken maakte ze voor zichzelf een kluis in het klooster te Drachten. Daar ontplooidde zij haar artistieke talenten schilderen en schrijven. Zij was een kritisch schrijfster die gevoeligheden niet uit de weg ging maar daarbij

ook geen rekening hield met de gevoeligheden van de adressant. Haar schildertalent kwam vooral in de jaren zeventig naar buiten toen zij opdrachten voor het schilderen van iconen ontving. Daarvoor maakte zij aquarellen waarin zij haar leefomgeving registreerde en illustreerde zij officiële stukken zoals diploma's. In de jaren zestig legde zij zich meer toe op het maken van stukken met een devotieel-liturgisch karakter. Het boek geeft het verhaal weer van een vrouw met een ideaal.

De hemeldeur op een kier / red. Hero Hokwerda ; samenst. Jan Hofstra, Ietsje Hofstra-de Jager. – Nijmegen : Valkhof Pers, 2012. – ISBN 978 90 816404 11

Frans Fritschy

Het boek *Een kunstenaarsbestaan in de twintigste eeuw* over de beeldhouwer Frans Fritschy schetst het leven van een vrije kunstenaar. Frans Fritschy volgde de opleiding beeldhouwen en boetseren aan de Academie voor Beeldende Kunsten te Rotterdam. Na zijn opleiding vestigde hij zich als vrije kunstenaar en gaf vervolgens verschillende cursussen. Het leven als vrij kunstenaar was niet eenvoudig. Ondanks de waardering voor zijn werk slaagde hij er niet in om in zijn levensonderhoud te voorzien. In 1954 kreeg hij een aanstelling als leraar beeldhouwen en boetseren aan de Academie voor Beeldende Kunsten te Rotterdam. Vanaf deze tijd kon hij zijn eigen artistieke stijl verder ontwikkelen.

Hij werkte met verschillende materialen (terracotta, hout) en vormen. Hij maakte beeldhouwwerk voor enkele bedrijven in Rotterdam en daarbuiten en voor enkele katholieke scholen.

Door de veranderingen in de katholieke kerk raakte ook het werk van Frans Fritschy uit beeld. In de jaren zeventig vond hij zijn creativiteit weer terug en ging hij werken met nieuwe

materialen (messing, perspex). Een hoogtepunt uit deze periode is een schaaksimultaansee: een 2,60 meter lange perspex vitrine met twintig in koperkrullen schetsmatig aangeduide spelers in karakteristieke

poses.

Een kunstenaarsbestaan in de twintigste eeuw : Frans Fritschy, beeldhouwer 1920-2010 / Wantje Fritschy ; met medew. Van Frits Fritschy. – Nijmegen : Valkhof Pers, 2012

KORT NIEUWS

MemoReeks (1)

In 2011 verschenen in de MemoReeks de memoires van Lambert Henning CsxR, *Memoires van een jeugdbederver* (deel 31). Drs. Co Roording verzorgde hierbij een biografie van Henning en reconstrueerde de deining rond *Bob Vredeveld wordt man*. De heer Roording heeft een uitgebreidere versie van zijn bijdragen nu in kleine oplage gedrukt. Belang-stellenden kunnen deze tekst bij hem bestellen: Hij kost € 12,00 incl. verzendkosten, over te maken op gironummer 1250846. Bestellingen: drs. J.A.M. Roording, Burg. Kehlerstraat 35, 7000 LA Doetinchem, of l.roording@planet.nl

Memoreeks (2)

In september verscheen als deel 33 in de KDC-MemoReeks: Cees Luttik, *Mijn weg naar de Catholica*. Luttik, in 1951 katholiek geworden, was geraakt door de Waarheid die de katholieke kerk voor hem belichaamde. De vernieuwingen sinds het Tweede Vaticaans Concilie maakten het voor hem niet gemakkelijk deze Waarheid, die immers één is, nog te vinden te midden van de vele 'waarheden' die wij sindsdien in de kerk vinden. Verslag van een levenslange theologische zoektocht.

Fred Marcus

Memoreeks (3) en tentoonstelling

Begin november verscheen opnieuw een MemoReeks-deel (34), ditmaal met een vrolijker inhoud: Fred Marcus, *Kerk met een glimlach. Zestig jaar cartoons*. De Nijmegenaar Fred Marcus is een internationaal bekend cartoonist. De redactie van de MemoReeks maakte een selectie uit zijn cartoons over kerk en religie, en voorzag die van korte thematische inleidingen. Marcus zelf schreef voor dit boek een autobiografische schets. Ter gele-genheid van het verschijnen van dit deel is er tot 1 maart 2013 een tentoonstelling van en over Marcus' werk in de bekende KDC-vitrines op de bovengalerij van de UB en in de studiezaal van het KDC. Gedurende deze tentoonstelling

zal *Kerk met een glimlach*, normaal alleen verkrijgbaar in de boekhandel, ook verkrijgbaar zijn aan de balie van het KDC.

Anneke Nuij-Pruijn

Nieuwe medewerker

Sinds 15 augustus is *Anneke Nuij-Pruijn* werkzaam bij het KDC als medewerker informatiebemiddeling. Zij houdt zich bezig met alle aspecten van het contact tussen het KDC en zijn gebruikers, per e-mail, telefoon en niet in de laatste plaats op de studiezaal.

Piet van Zeil (1927-2012)

Op 9 november 2012 overleed P.H. (Piet) van Zeil op 85-jarige leeftijd. Hij was de laatste voorzitter van de Katholieke Volkspartij. Hoewel hij daarna nog staatsecretaris en

Piet van Zeil

burgemeester van Heerlen werd, was hij voor het KDC vooral de voorzitter van het Schaepmanfonds en pleitbezorger voor de KVP-erfenis, die het KDC bewaart. Dat resulteerde in een tweedelige geschiedenis van de KVP door Hans Bornewasser. In de jaren 2001-2005 hield hij zich intensief bezig met de toekomst van het KDC, met als resultaat een herpositionering van het KDC binnen de Radboud Universiteit. Daarna wist hij de nodige fondsen te werven om digitalisering van de meest bedreigde archieven mogelijk te maken. Het KDC is dankbaar voor zijn betrokkenheid en gedenkt zijn 'peetvader' met warmte.

KATHOLIEK LEVEN IN BEELD

Oplossingen

Hartelijk dank aan onze lezers voor de vele reacties die wij ontvingen naar aanleiding van de getoonde 'onbekende' foto's in de vorige aflevering van *Impressie*.

Foto 1 heeft velen in beweging gebracht, en niet alleen naar de schrijftafel of de computer. De familie Savelkouls schakelde de Roermondse tak van de familie in om hun vermoeden bevestigd te krijgen dat het de Swalmerstraat te Roermond is waar de groep priesters zich bevindt. Met de foto uit *Impressie* in de hand werd ter plekke vastgesteld dat de stoet zich inderdaad door deze straat in de richting van de kathedraal beweegt. De stoet van geestelijken is op 19 maart 1932 in Roermond op weg naar de Sint-Christoffelkathedraal waar J.H.G. Lemmens tot bisschop zal worden gewijd. Op de achtergrond is een deel van de gevel van het grootseminarie te zien. Onder het baldakijn zien we J.H.G.Lemmens (nog zonder borstkruis) met aan zijn linkerzijde, gehuld in de cappa magna, de aartsbisschop van Utrecht, mgr. J.H.G.Jansen. Geheel rechts loopt F.J. Feron, toen professor aan het grootseminarie. Eén van onze lezers herkende in de persoon die met een boek in de

hand achter de linkse baldakijndrager is te zien, zijn heerom Joannes van der Burg. Deze was secretaris van het Aartsbisdom Utrecht. De baldakijndragers zijn vermoedelijk studenten van het grootseminarie. Foto 2 toont het interieur van de kerk van de H. Servatius in Erp. De kerk is ontworpen door architect A. van Veggel en werd in gebruik genomen in 1843. De Cuyperspochromie, daterend van de late negentiende eeuw, werd na het Tweede Vaticaans Concilie overgeschilderd.

De torenspits van deze kerk is ook van Cuypers en dateert uit 1897. Bijzonder is dat bij uitvaarten een zware klank van de kerkklokken hoorbaar is bij overlijden van een man en een lichte klank bij overlijden van een vrouw.

Nieuwe foto's

Van de volgende beelddocumenten zouden wij graag wat meer gegevens willen hebben.

Foto 1 bevindt zich al geruime tijd in de KDC-collectie met de vermelding dat het de kerk van de parochie van de H. Landricus in Echt is. Dit blijkt niet juist te zijn. Wie kan dit kerkgebouw thuisbrengen?

Foto 1

Foto 2 is afkomstig uit het archief van de Franciscanen. Misschien herkent een lezer het straatje?

Foto 3 laat een portret zien van een ons onbekende heer, getekend door Herman Moerkerk. Wie herkent de

Foto 3

Foto 2

IMPRESSIE is een uitgave van het Katholiek
Documentatie Centrum en verschijnt onregelmatig.
Kijkt u voor meer informatie op www.ru.nl/kdc
Bellen of e-mailen kan ook: telefoon 024 – 361 24 12,
e-mail: impressie@kdc.ru.nl

IMPRESSIE

Nieuwsbrief van het Katholiek
Documentatie Centrum

IMPRESSIE is een uitgave van het Katholiek
Documentatie Centrum en verschijnt onregelmatig.
Kijkt u voor meer informatie op www.ru.nl/kdc
Bellen of e-mailen kan ook: telefoon 024 – 361 24 12,
e-mail: impressie@kdc.ru.nl

Foto 4

geportretteerde?

Op de achterzijde van foto 4 staat geschreven 'Plechtig lof na de priesterwijding'.

Als u informatie heeft over de foto's en antwoord kunt geven op één of meer van de bekende vragen: wie, wat, waar, wanneer en waarom, mailt of belt u ons dan. Wij wachten graag uw reactie af.

Ellen Brok, audiovisueel archivaris
E.Brok@kdc.ru.nl
Tel. 024-3612741

Colofon

Impressie is de nieuwsbrief van het Katholiek Documentatie Centrum met nieuws over het KDC en zijn collecties en aanwinsten. De nieuwsbrief verschijnt onregelmatig.

Redactie-adres en
abbonementenadministratie:
Postbus 9100, 6500 HA Nijmegen
Tel.: 024-3612412 Fax: 024-
3612403
Email: impressie@kdc.ru.nl
Website: www.ru.nl/kdc/impressie

Redactie: Lennie van Orsouw

Medewerkers aan dit nummer:
Ellen Brok, Leo Ewals, Vilan van de
Loo, Lennie van Orsouw, Ramses
Peters, Lodewijk Winkeler

Op aanvraag wordt *Impressie*
kosteloos toegezonden per post of
e-mail.

Opmaak: Arthur Bruls. Grafisch
ontwerp: Grafisch Ontwerpbureau
Voltage, Nijmegen. Druk: Benda
drukkers, Nijmegen. ISSN 1877-
2412